

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна Шпеко, здобувач освітнього ступеня «магістр»

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

Юлія Лимар, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Україна)

SOCIAL SKILLS DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN THROUGH INVOLVEMENT IN DRAMA ACTIVITIES

Anna Shpeko, master's student

Yulia Lyamar, Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. Обґрунтовано значення театралізації в освітньому процесі початкової школи, Проаналізовано досвід використання театрального мистецтва в європейських та вітчизняних закладах освіти. Досліджено можливості розвитку соціальних навичок як важливих компонентів *soft skills* у процесі театральної діяльності молодших школярів.

Ключові слова: театральна діяльність, соціальні навички, *soft skills*, учні початкової школи, європейський досвід, освітній процес.

Abstract. *The importance of dramatization in the educational process of primary school is justified. The experience of using drama activities in European and domestic educational institutions is analyzed. Possibilities of social skills development as important soft skills components in the process of drama activity of junior schoolchildren are investigated.*

Key words: *drama activity, social skills, soft skills, junior schoolchildren, European experience, educational process.*

Світ щодня наповнюється безмежною кількістю інформації, тому освітня парадигма постійно вдосконалюється. У ній прослідковуються вагомі зміни методик, які застосовуються у початковій школі. Особлива увага приділяється формуванню креативної особистості, здатної до організації творчої діяльності та набуттю навичок, що є необхідним для реалізації себе у світі, який розвивається. До них, насамперед, відносять м'які навички (*soft skills*), що є підґрунтям успіху та стабільного зростання, важливими складовими яких є ефективне спілкування, емпатія, кооперація – соціальні навички. Тому в умовах Нової української школи вчителі покликані «бачити в кожній дитині індивідуальність, враховувати особливості розвитку, культивувати оригінальність, створювати неповторну траєкторію для її особистісного зростання і творчої самореалізації» [7, с. 120].

Зміни міжособистісних стосунків у сучасному суспільстві зумовлюють пошук освітянами способів налагодження взаємодії в шкільному соціумі. До ефективних напрямів діяльності з розвитку соціальних навичок молодших школярів, насамперед, належить театралізація, оскільки вона має значні можливості для спілкування, обміну досвідом та співробітництва. Водночас вона потребує значних зусиль педагога з опанування різноманітними творчими процесами у театральному мистецтві.

Мета дослідження: на основі аналізу педагогічних джерел щодо використання театрального мистецтва в європейських та вітчизняних закладах освіти, з'ясувати вплив театралізованої діяльності на розвиток соціальних навичок учнів початкової школи.

Проблемі використання театралізації в освітньому процесі шкіл країн Європейського союзу присвячені роботи Т. Тойванена, А. Лехтонен, К. Харві, Ф. МакДонах, М. Фіннеран,

С. Валан та ін. Аналіз зарубіжного досвіду, особливості використання театралізації в початкових класах українських шкіл висвітлено у працях дослідників О. С. Михайлицької, І. Г. Барановської, О. П. Демченко, Н. В. Стихун, О. А. Комаровської, Л. В. Макаренко, Н. С. Миропольської та ін.

Згідно з новими програмами для початкової школи, реалізуються нові змістові лінії, форми організації освітнього процесу на засадах інтеграції освітніх галузей. Так за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна є змістова лінія «Театралізуємо», яка «служить розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування» [4, с. 6]. Також «учні здобувають досвід співчуття та співпереживання» [4, с. 6], тобто завдяки театралізації відбувається розвиток емпатії як важливої навички, що необхідна для розуміння інших і свого «Я» та сприяє успішній соціалізації молодших школярів. Учні є учасниками сценічної творчості, оскільки вони задіяні до спільної діяльності, яка ґрунтується демократичних засадах і реалізується через партнерські відносини.

У Модельній навчальній програмі Нової української школи кожний тиждень відводиться конкретній темі, тож відповідно до її змісту, десятий тиждень освітнього процесу, присвячується театру. Так у школярів з'являється можливість глибше пізнати світ театрального мистецтва та долучитися до його активного впровадження у закладі загальної середньої освіти.

Аналіз праць європейських учених свідчить, що у закладах освіти ЄС давно сформувалися засади театралізації, які створювалися самостійно або запозичувалися з інших країн.

Зокрема тема театру є актуальним питанням нової Національної освітньої програми у Фінляндії, де викладання драматизації (театральне мистецтво у класі) у загальношкільній системі означає використання форм театру для досягнення мети курикулуму. Театралізація у класі в основному пов'язана з викладанням літератури та навичками взаємодії фінською мовою. Відповідно до програми театр є методом навчання багатьох інших предметів. [6, с. 558]. Театральне мистецтво завжди було частиною їхньої системи освіти, хоча й не має офіційної позиції як предмет в основних національних освітніх програмах. Адже сучасні дослідження фінських науковців підтверджують, що використання театралізації у школі сприяє особистісному та соціальному розвитку, а також розвитку Я-концепції, усвідомлення себе та здатності до прийняття ролей. Учні, які задіяні у театральній діяльності, більше насолоджуються шкільними заходами, охочіше беруть в них участь, краще вирішують проблеми та справляються зі стресом, вони більш толерантні до інших людей [8, с. 229].

Натомість у Ірландії однією з семи освітніх галузей є художня освіта, яка передбачає викладання трьох предметів: образотворчого мистецтва, музики та драматургії. До кожного з предметів розроблені відповідні курикулуми, які підготовлені Комітетом з освітніх програм з питань мистецької освіти та створені Національною радою з освітніх програм та оцінювання. Театральний курикулум передбачає рекомендації для вчителів та містить взаємопов'язані заходи, які досліджують почуття, знання та ідеї, що ведуть до порозуміння. Також у ньому розглядаються теми, проблеми з метою створення безпечних ситуацій, що сприяють роздумам над ідеями, отриманими в процесі театралізації. Він спирається на знання, інтереси та ентузіазм дитини. У театральній діяльності дитина досліджує мотивацію та стосунки між людьми, які існують у реальному, уявному чи історичному середовищі, завдяки чому вона краще розуміє світ. Дитині рекомендується приймати рішення та брати відповідальність за ці рішення в безпечному контексті театралізації [5, с. 3].

Театральне мистецтво у школі використовується в різних формах: шкільний театральний гурток, інтерактивний театр, організоване за участю вчителя та учнів театралізоване дійство, уроки з елементами театралізації, а також драматизація на основі навчального матеріалу [3, с. 220]. Різноманітність форм використання театрального

мистецтва сприяє успішній адаптації учнів у різних середовищах, збагаченню їхнього соціального досвіду, подальшому захопленню цією діяльністю.

Ознайомлення учнів з театром передбачає не лише обговорення теоретичного матеріалу, а й розробку дітьми костюмів, сценічного декорування, написання сценаріїв, створення атрибутів (запрошень, квитків, анонсів) та, найголовніше, – перевтілення в актора. Рекомендуємо використовувати як традиційні дитячі сценарії, так і адаптовані на сучасний лад улюблені казки, а також – створені учнівською спільнотою твори про вигаданих героїв, персонажів мультфільмів з актуальних проблем сьогодення, що відповідають інтересам дітей. Крім того, добираючи твори для театралізації, учителю варто враховувати ще й такі показники, як змістовність, обов'язковість повчальних вчинків, невеликий об'єм реплік дієвих осіб, наявність загострених суперечностей у змісті сценарію, інтерес учнів, доступність до усвідомлення та сприймання інформації.

Особлива активізація свідомості засобом театралізованої діяльності зумовлюється тим, що театр – явище соціальне, він відтворює дійсність і оцінює зображуване, прагнучи виявити його сутність: дитина осмислює та аналізує соціальне оточення, що відтворюється в такій діяльності. Сформована творча діяльність може бути перенесена в інші сфери життя особистості [2]. Тому акторство сприяє взаємозв'язку з життєвими ситуаціями, проблемами, що оточують дитину.

Кожне перевтілення дитини в іншого персонажа є формою театрального мистецтва, що має на меті не заучування монотонного тексту та відтворення його перед аудиторією людей, а показ власного розуміння змісту, вдала імпровізація з цікавими доповненнями та проявом фантазії, всебічне пізнання інших шляхом споглядання за реальною реакцією глядачів. Молодші школярі з метою пошуку позитивних вражень постають у ролі акторів-аматорів та навіть не замислюються над тим, що є активними суб'єктами, емоційний досвід яких переймають оточуючі у результаті спостереження за їхніми театральними діями.

Розігруючи ролі, діти вчаться аналізувати хороші та погані вчинки, передавати своє ставлення до уявного героя, засвоюють зразки поведінки, розвивають уміння відчувати і розуміти партнерів, що, в свою чергу, дозволяє їм усвідомлювати почуття, потреби та поведінку інших людей [2].

Згідно з дослідженням фінських учених, творче освітнє середовище для театральної діяльності складається з наступних шести елементів: 1) учитель як зразок для наслідування, 2) освітній клімат, який тісно пов'язаний з характером стосунків між учителями та учнями, 3) спільне навчання, 4) орієнтоване на учня навчання, 5) гнучке використання часу, 6) ігрові дії в театральному мистецтві [9].

Під час організації театралізованої діяльності з молодшими школярами вчителю варто враховувати творчий характер викладання акторської майстерності. Так йому важливо бути присутнім, вміти приймати спонтанні рішення, здійснювати конструктивну критику, бути терплячим до помилок і спрямовувати учнів до правильної дії, використовуючи загальноприйнятну культуру спілкування та сприятливу атмосферу. Також необхідно створювати творчу гру, ознайомлюючи з театром, креативно міркувати для ефективнішого застосування його форм. Учитель повинен стежити за тим, як діти дотримуються «ігрових правил», які допомагають бути уважними під час драматичних дій та посилюють сценічну активність, включаючи елемент зосередженості. Крім того, педагоги мають підтримувати та заохочувати учнів, сприяти взаємоповазі та толерантному ставленню один до одного. Таким чином, співпраця в ігровій формі – це одна зі сходинок формування соціальних навичок, яку повністю реалізує театралізована діяльність.

Обов'язковим елементом театрального процесу є рефлексія. Самоаналіз треба здійснювати як під час акторської діяльності, так і через обговорення та інші дії після закінчення репетиції, сценки або вистави. Результат рефлексії проявлятиметься у створенні альтернативних рішень та дій, що відображають розглянуті проблеми, та в здатності учнів розпізнавати взаємозв'язок між сценарієм, темою та реальним життям.

Значення театральної дії для розвитку soft skills дітей полягає у тому, що вона передбачає різновекторне спілкування, емоційно-почуттєву взаємодію, вербальну й невербальну комунікацію. Під час театрального дійства відбувається не просто відтворення різних подій, а інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків [1, с. 265].

Залучення молодших школярів до театралізованої діяльності сприяє розвитку соціальних навичок, оскільки вони: вчаться ефективно слухати та доносити думки, ідеї та емоції до слухачів; розвивають навички комунікації, взаємоповаги, співпраці в команді; вчаться моделювати різні ситуації, імпровізувати; шукають нові шляхи впливу на людей довкола та передачі інформації; пізнають багатогранність людської особистості; виконують різні ролі у згуртованому колективі; вчаться домовлятися та виконувати домовленості; розвивають уміння висловлювати свої почуття різними способами; відповідають за свою частину роботи, яка відображає їхні інтереси та інтереси учнівської спільноти; намагаються почуватися впевненіше, позбуваються скутості; досліджують причини вчинків героїв, які закладені в сфері емоцій; застосовують усі дієві сили для комфортного досягнення спільної мети; формують здатність орієнтуватися та адаптуватися в різних середовищах; стають активнішими та вдосконалюють естетичний смак.

Отже, театральна діяльність під час урочної та позаурочної роботи сприяє залученню учнів до цікавої, змістовної та творчої практики, якою вони охоче діляться з навколишнім світом. Завдяки їй учасники освітнього процесу можуть проявляти свої здібності та вдосконалювати ті навички, яких не вистачає у світі, наповненому інформаційними технологіями. Театралізація є активним видом діяльності, що мотивує та підвищує інтерес учнів до набуття життєвого досвіду, спонукає їх до впевненості у собі через спілкування та взаємодію з іншими, відтак сприяє розвитку їхніх соціальних навичок.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: Європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Вінниця, 10-11 грудня 2020 р.). Випуск 3. Вінниця, 2020. С. 261-267.
2. Михайлицька О. С. Театралізація як дієвий творчий засіб соціалізації особистості в особистісно орієнтованому освітньому середовищі. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах нової української школи* : електронний збірник науково-методичних матеріалів конференції (Житомир, 15 травня 2019 р.). Житомир, 2019. URL: <https://conf.zipro.net.ua/?p=323> (дата звернення: 16.03.2021).
3. Стихун Н. В. Тенденції розвитку професійної майстерності вчителя засобами театрального мистецтва у практиці роботи сучасних вітчизняних шкіл. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1-2. С. 212-226.
4. Типова освітня програма початкової освіти під керівництвом Р. Б. Шияна. Цикл I (1-2 класи). 2019. 84 с.
5. Drama Curriculum. Government of Ireland. Dublin. URL: https://www.curriculumonline.ie/getmedia/f2199a0a-9562-4643-b95f-a2fc272ccf13/PSEC04b_Drama_Curriculum.pdf (дата звернення: 24.03.2021).
6. Lehtonen A., Kaasinen M. P., Karjalainen-Väkevä, M. P., Toivanen, T. M. (2016). Promoting creativity in teaching drama. *Procedia : Social and Behavioral Sciences*, 217, 558-566.
7. Olena Demchenko, Tatiana Koval, Mykhailo Vatso, Yulia Lymar, Iryna Turchyna. (2020). Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. *Society. Integration. Education*, 1, 119-132.
8. Toivanen T. (2016). Drama Education in the Finnish School System – Past, Present and Future. *Miracle of Education : The Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools*. Rotterdam : Sense Publishers. 229-240.
9. Toivanen T., Salomaa R-L., Halkilahti L. (2016). Does classroom drama support creative learning? Viewpoints on the relationship between drama teaching and group creativity. *The Journal for drama in Education*, 32 (1), 39-56.